

Mlada Sodobnost

Milena Mileva Blažič

Blaž Vurnik, Zoran Smiljanič: Ivan Cankar: podobe iz življenja.

Ljubljana: Muzej in galerije mesta Ljubljane:
Forum, 2018.

Leto 2018 je bilo posvečeno 100-letnici smrti Ivana Cankarja, vendar se je marsikdaj zdelo, da se bolj promovira govorjenje o branju kot branje njegovih besedil, o čemer priča tudi dejstvo, da se je v tem letu bujno namnožila sekundarna literatura o našem velikem pisatelju.

Cankar je tipičen večnaslovniški (angl. *crossover*) avtor. Pisal je predvsem za odrasle, čeprav so bila njegova krajša besedila objavljena tudi v mladinskih revijah, npr. Zvonček (*Mater je zatajil*, 1902, *V god*, 1928) in Vrtec (*Grešnik Lenart*, 1921 (odlomek), *V god*, 1938, *Spominu naših mož*, 1938/39), nekatera pa so postala mladinsko branje v procesu literarne recepcije (npr. *Pehar suhih hrušk* ali *V gozdu*).

Cankar je kanonski avtor, kar pomeni, da je branje njegovih besedil v izobraževalnem procesu obvezno. Iz primerjalne analize učnih načrtov je razvidno, da je branje njegovih besedil obratno sorazmerno s promocijo, ki se z leti veča in je dosegla vrhunec ob že omenjeni 100. obletnici njegove smrti: v učni načrt je bilo leta 1984 namreč vključenih petnajst Cankarjevih besedil, 1998 pet, leta 2018 pa le še eno.

Blaž Vurnik (besedilo) in Zoran Smiljanič (risba) v obsežnem stripu na 144 straneh spretno tematizirata Cankarjevo življenje in delo (naj omenimo, da je že strip obeh avtorjev *Spomini in sanje Kristine B.* iz leta 2015 vrhunsko delo). Tokratni strip je sestavljen iz sedmih kronoloških poglavij (Vrhnika, 1876; Ljubljana, 1888; Dunaj, 1896; Sarajevo, 1909; Rožnik, 1910; Slovenske gorice, 1910 in Pokopališče Žale, 1918), okvirne zgodbe, uvoda in epiloga.

Za razliko od večine komemorativnih dejavnosti avtorja spretno ohranjata subjektivno (Cankarjeva pisma, prva oseba ednine) in objektivno perspektivo (tretja oseba ednine), Cankarja obravnavata hkrati humorno ("V šoli bodo naredili človeka iz tebe.") in spoštljivo ("Cankarja so še isti dan prepeljali v predverje Narodnega doma in ga položili na mrtvaški oder. Množice so hodile izrazit zadnje spoštovanje do velikega pisatelja."). Biografija je napisana kratko, jedrnato, v njej sta navzoči izrazita diskretna empatija ("Reveži kot Dragotin in Ivan ...") in hkrati objektivnost, ki temelji na citiranju relevantne literature, kar se za doktorja zgodovine, kot je Blaž Vurnik, spodobi. Primer poznavanja konteksta je na primer zapis: "20. septembra 1908 je v Ljubljani prišlo do demonstracij Slovencev. Povod za te dogodke v Ljubljani je bil napad nemških meščanov na Ptujju na udeležence skupščine Ciril-Methodove družbe. Sovraštvo med narodoma se je nevarno stopnjevalo. (...) Dva mlada človeka, Rudolf Lunder in Ivan Adamič, sta umrla. (...) Cankar je bil nad surovostjo dogodka zgrožen." V stripu je pretresljivo verbalno in vizualno predstavljena smrt Neže Cankar in njene matere. "Dan pred smrtjo Neže Cankar je umrla njena mati. V stanovanju, ki je imelo dve sobi, sta tako ležali mrtvi vsaka v svoji sobi, vsaka na svojem odru, ki ni bil drugega kot postelja ... V kateri sta se počasi premikali preko meje, ko se konča življenje in se začne smrt." Smiljaničeva risba zapis pospremi z obrnjeno perspektivo "pogleda iz groba".

Vurnik je strip naslovil *Ivan Cankar: podobe iz življenja*, kar je intertekstualna povezava s Cankarjevimi *Podobami iz sanj*. S tem je delo definiriral kot hibridni žanr (M. Juvan), za katerega je značilna večnaslovniškost – po mnenju B. Kummerling Meibauer je ravno to pogoj za kanonizacijo. Vurnik se tega zaveda, zato mlajšim bralcem tudi pojasni nekatere manj znane besede (npr. mahničevci – zagovorniki konservativnih kulturnih in verskih nazorov). Podobne opombe Vurnik doda tudi pri plakatih, ki jih postavi v kontekst časa in prostora (npr. plakat za krstno uprizoritev *Pohujšanja v dolini šentflorjanski* v Deželnem gledališču v Ljubljani 21. decembra 1907). Vurnik dosledno uporablja metodo teksta in konteksta, ko postavlja v kontekst različne elemente: časopise, dela, pisma, plakate, prostor, umetnine in umetnike. Ob verbalnih so prisotne tudi vizualne aluzije risarja Zorana

Smiljaniča na referenčno sliko *Greh*, tudi na *Krik* Edvarda Muncha, *Pomlad* Ivana Groharja ali *Naplavljenca* Franca Bernekerja. Največ risarskih medbesedilnih namigov torej meri na kipe in slike slovenske moderne ter avstrijskih in nemških slikarjev tistega časa; vse aluzije temeljijo na poglobljenem znanju in inovativni uporabi. V risbi je tudi veliko intraikonskih drobcev, kot so pisateljevi osebni predmeti, pohišstvo, ki jih je Smiljanič dodal in jih v verbalnem delu knjige ni. Gre za vrhunsko intertekstualnost, ki bi bila vredna posebne študije.

Marijan Dović v članku *Kanonizacija kulturnih svetnikov: analitični model* predstavlja model za proučevanje kanonizacije kulturnih svetnikov, ki je primeren za analizo "kulta stoletnice" in Cankarjevega leta 2018. *Ivan Cankar: podobe iz življenja* so odličen primer prikaza kanonizacije kulturnega svetnika, preko *vita* (življenja oziroma Cankarjevega potenciala za kanonizacijo), *cultusa* (produkcije kanoničnega statusa pisanja in reprodukcije o Cankarju (drame, slikanice, stripi ipd.) ter *effectusa* (posledic za širšo družbo, npr. učni načrti).

Vita ali življenje – Vurnik je strokovno obravnaval dejavnike kanonizacije preko primarne in sekundarne literature (citira 40 Cankarjevih besedil) in z različnimi dokumenti (pisma, rokopisi) delu dodal avtentičnost. Strip temelji na temeljitem poznavanju življenja in dela velikega pisatelja, citiranju relevantnih virov in literature ter novi interpretativni odprtosti, osnovani na pravih kompetencah in referencah. V besedilu se pojavljajo arhaizmi iz Cankarjevega časa v citatni obliki (npr. alira, bohem, čudolep, filistri, goldinar, groš, krota, papa, pepitast, realka, šment, trenotek), literarni pojmi (npr. dekadenca, drama, feljton, secesija), veliko je kulturnih referenc (npr. R. Dehmel, M. Maeterlinck, Smiljanič (ki je tudi psevdonim O. Župančiča in je hkrati odlična aluzija na avtorja risb)). Manj znano dejstvo je, da je Cankar prevedel Shakespearovega *Hamleta*, zato si Vurnik privoščiči diskretno aluzijo na "mišnico".

V stripu najdemo številne upodobitve Cankarja (risbe), opise njegovega življenjskega sloga in fizične pojavnosti, njegovih pisem ter pisem, namenjenih njemu, omemb v časopisih in/ali revijah ter tematizacijo njegove genialnosti. Cankar je deloval v širšem kulturnem polju, poskušal je "kultivirati kulturo", vneto je soustvarjal narodno občestvo, razsvetljeval in izobraževal ljudstvo ter polagal temelje ustanovam narodne kulture. Čeprav je politiko neskončno preziral, je tudi sam z eno nogo vstopil v ta svet – tudi to je v stripu spretno tematizirano. Njegov obsežni opus je eksemplaričen in konstitutiven dejavnik slovenske literarne zgodovine. Nekatera njegova dela so bolj, druga manj v fokusu, vendar je značilnost

njegovih del interpretativna kompleksnost, zato Vurnik Cankarja definira kot vidca.

Njegova podoba je predstavljena hermenevitično, v očeh sodobnikov in z današnje perspektive, njegov biografski dosje je obravnavan večplastno, ne le preko koncepta "grešnosti" (alkohol, boemskost, erotika) in mučenitva (trpljenje). (Generiranje skrivnostnega življenja je pomemben dejavnik kanonizacije.)

Cultus – produkcija kanoničnega statusa – je skupek dejavnikov za čaščenje kulta svetnikov. Ta je neodvisen od avtorjev in je institucionalen (npr. ko Ministrstvo za kulturo razglasi Cankarjevo leto 2018 že dve leti prej). Za produkcijo kanoničnega statusa so bistveni *relikti* – dejavnik kanonizacije, ki ga Vurnik ubesedi, je znana Cankarjeva posmrtna maska, ki v šolski praksi straši učence. Pomemben v stripu upodobljeni dejavnik kanonizacije je tudi prekopavanje ali repatriacija Cankarjevih posmrtnih ostankov – Vurnik in Smiljanič pietetno tematizirata Cankarjev nagrobni spomenik v grobnici družine Milene Rohrmann in poznejšo spominsko ploščo s sodobniki moderne. Vurnik diskretno poudari "nelagodje" Cankarjevih sodobnikov in časovnico repatriacije posmrtnih ostankov od smrti 11. 12. 1918 in pokopa v družinsko grobnico Rohrmannovih do prekopa v skupno grobnico slovenske moderne leta 1923 (Cankar, Kette, Murn; Župančič od leta 1949). Vurnik odlično aludira tudi na nematerialne spomenike, kot je Cankarjev kulturni spomenik človeštvu.

V *Literarnem atlasu Ljubljane* je dokumentiranih več kot sto Cankarjevih spominskih enot, npr. cesta, dom, kip, spomenik ..., kar pomeni, da ima v sodobnem času Cankar več spominskih enot, poimenovanih po sebi, in več častilcev kot dejanskih bralcev. Trubar bi tovrstno početje splošno imenoval "kupovanje odpustkov".

Effectus – posledice za širšo družbo – pričujoči odlični strip sodi v "kolektivni imaginarij" in bo z veliko verjetnostjo tudi referenčna baza intertekstualnosti, posebej v vzgojno-izobraževalnem sistemu. Legitimiral je knjižno obliko stripa, ker je postal *mainstream* – nagrado, ki sta jo avtorja prejela na Slovenskem knjižnem sejmu 2018, sta si tudi resnično zaslužila. Urednica Katerina Mirovič je odlično opravila uredniško delo, tudi spremena beseda je kakovostna, zato je delo živ dokaz, da je periferni del literarnega sistema, ki poganja razvoj stripa, postal njegov osrednji del. Pričujoči strip je odličen primer, kako lahko "marginalna" skupina in ustanova, kot je Stripburger (*MGML in Forum Ljubljana, zbirka Republika Strip #25*), postane osrednji del literarnega sistema. To je nekakšen paradoks literarnega polja, ki je narobe svet: osrednji avtorji, ustanove in založbe gledajo na

polje literarne produkcije kot na področje elitne produkcije, ki je bolj stvar literarnega prestiža kot izvirnosti, saj prizadevanja za ekonomski kapital plačujejo s previsoko stopnjo neavtonomije. Po drugi strani je Stripurger s stripom o Cankarju dokazal svojo avtonomnost in velik kulturni kapital, za katerega sta značilni izvirnost in kakovostna produkcija, ki temeljita na pravih kompetencah, referencah, izvirnosti in sociocentrizmu.